

HANNA SZYMERSKA

ZMIANY OPINII DRUGOKLASISTÓW RÓŻNYCH ŚRODOWISK O OPOWIADANIACH ZAMIESZCZONYCH W „ŚWIERSZCZYKU” POD WPLYWEM STOSOWANYCH FORM I METOD PRACY

1. Celowość podjęcia badań

Naturalna potrzeba wypowiedziania się, uzewnętrzniania swych myśli i uczuć skłania ludzi już od najmłodszych lat do szukania kontaktu z innymi. Jego realizacja następuje zwykle poprzez posługiwanie się najprostszą, i jak mówi T. Józwicki¹, najbardziej komunikatywną formą wypowiedzi – opowiadaniem.

Opowiadanie szczególnie preferowane jest przez dzieci, początkowo tylko jako ustny, zaś z chwilą pójścia do szkoły także i pisemny sposób przedstawiania swoich spostrzeżeń oraz przeżyć. Poza tym w ramach procesu kształcenia literackiego realizowanego w szkole dziecko zostaje zapoznane z wieloma rodzajami utworów, w tym i opowiadaniem. Są one bowiem dostępnym źródłem ciekawie przekazywanych treści poznawczych i wychowawczych. Te zaś treści mogą spełniać, dzięki odpowiednim formom i metodom pracy, ważną rolę w procesie kształtowania osobowości dziecka młodszego. Przecież „nie po to, jak podkreśla J. Pieter, drukuje się czasopisma i książki, aby ułatwić i upowszechnić samą czynność czytania, lecz po to, aby przez tę czynność urabiać ludzi, aby udzielać im wiadomości o świecie, formować ich poglądy na życie, aby budzić zainteresowania, formować świadomość czytelników, a ściślej – ich osobowość”². Cel ten sprawia, że przed rodzicem, a w przypadku dzieci szkolnych, przed nauczycielem staje trudne i odpowiedzialne zadanie właściwego wyboru jakości literatury i całości kształtu pracy metodycznej związanej z jej opracowaniem. Stąd też w poszukiwaniu najbardziej pożądanego treści nauczyciel klas niższych powinien poszerzać materiał czytaniowy podręcznika o treści i formy z innych źródeł. Stanowiąc je mogą między innymi dziecięce czasopisma, a wśród nich przeznaczony dla 7–9 latków – „Świerszczyk”.

Czasopismo to, jak i wiele innych adresowanych do dziecięcego odbiorcy, zawiera wspomniane przeze mnie opowiadania. Jednakże moje obserwacje wykazały, iż utwory te nie budzą zainteresowania dzieci młodszego. Dzieci chętniej wybierają inne formy przekazu zamieszczone w „Świerszczyku”. Fakt ten skłonił mnie do podjęcia badań, które pozwoliły mi poznać opinie dzieci dotyczące opowiadań drukowanych we wspomnianym czasopiśmie, a w przypadku mniej pozytywnych zmienić je dzięki odpowiednio dobranym formom i metodom pracy³.

Badania przeprowadziłam wśród uczniów klas drugich w środowisku wielkomiejskim i wiejskim. Jakże przyniosły one rozwiązania ukazują wyniki i wysnute z nich wnioski. Zanim jednak przystąpię do ich omówienia, krótko zaprezentuję własne założenia metodologiczne i sam przebieg badań.

2. Założenia metodologiczne

Jak podkreśla wielu metodologów, warunkiem podjęcia jakiegokolwiek badania jest postawienie przez badacza problemu. Spełniając ten wymóg sformułowałam następujący problem (zawarty w pytaniu): „Czy zmienia się opinie dzieci klasy drugiej w środowisku miejskim i wiejskim o opowiadaniach zamieszczonych w „Świerszczyku” pod wpływem aktywizujących form i metod pracy?”

W odniesieniu do powyższego problemu badawczego, wykorzystując dotychczasowe wiadomości uzyskane w czasie 5-letnich studiów oraz praktyki pedagogicznej, postawiłam hipotezę roboczą. Założyłam w niej, że sposoby pracy uwytłaczające walory wybranej formy literackiej mogą wpłynąć na zmianę opinii drugoklasistów z badanych klas.

Jednakże zagadnienie stosunku dzieci do opowiadań zamieszczonych w jednym z czasopism dziecięcych stanowiło jedynie ogólny punkt wyjścia do badań. Chcąc natomiast naświetlić problematykę badawczą w sposób jasny i konkretny, określiłam pytania szczegółowe. Były one następujące:

1. Czy formy i metody pracy mają wpływ na wzrost popularności i poczytności „Świerszczyka”, a szczególnie zamieszczonych w nim opowiadań?
2. Czy na stosunek uczniów do opowiadań mają wpływ ich tytuły, ilustracje, tematyka, problematyka, rodzaj, walory stylu i języka?
3. Czy potrzeby czytelnicze mogą stanowić czynnik determinujący stosunek dzieci do wybranych opowiadań z ich czasopisma?

Zabiegiem metodologicznym niezbędnym do prowadzenia badań w zakresie wyłonionych problemów było ustalenie zmiennych i ich wskaźników. W podjętych przez siebie badaniach wyróżniłam dwa rodzaje zmiennych:

- zmienną niezależną, za którą przyjąłam własności wybranych opowiadań oraz formy i metody pracy z nimi,
- zmienną zależną: opinie uczniów o opowiadaniach.

Następnie ustaliłam wskaźniki zmiennych. Dla zmiennej niezależnej wskaźnik stanowiły własności opowiadań: tytuł, ilustracje, rodzaj, tematyka, problematyka, styl, język. Dla zmiennej zależnej wskaźnikami były dokonywane przez uczniów wybory (tytuł, ilustracje, utwór).

Po przeprowadzeniu powyższych ustaleń dokonałam wyboru metody, czyli takiego postępowania badawczego, które zmierzało do rozwiązania określonego problemu naukowego⁴.

Do osiągnięcia podjętego celu posłużyłam się eksperymentem pedagogicznym prowadzonym techniką jednej grupy⁵. Metodę tę wspomogły techniki i narzędzia badawcze. Zastosowałam następujące techniki badawcze: ankietę, obserwację, analizę dokumentów tworzonych intencjonalnie (rysunków i wypowiedzi twórczych), wywiad i techniki statystyczne. Narzędziami badawczymi były teksty wybranych opowiadań ze „Świerszczyka” i ilustracje do nich oraz kwestionariusz ankiety.

Zaplanowane badania przeprowadziłam równoległe wśród uczniów klasy drugiej w mieście i na wsi. Zgodnie z procedurą przyjętej metody złożyły się nań badania wstępne i końcowe, które prowadziłam posługując się identycznym schematem ankiety, umożliwiającej prześledzenie zmian zachodzących w jakości stosunku uczniów do opowiadań zamieszczonych w „Świerszczyku”. Mając do osiągnięcia ten cel, dokonałam wyboru opowiadań (różnych pod względem tematyki, problematyki, materiału ilustracyjnego) i następnie na prowadzonych lekcjach starałam się ukazać w sposób jak najbardziej atrakcyjny ich walory, aby przez to zachęcić dzieci do czytelnictwa oraz do twórczej pracy z tym gatunkiem literackim.

Na atrakcyjność opracowań wybranych tekstów opowiadań wpłynęły przede wszystkim formy szczególnie eksponujące aktywność twórczą uczniów:

- improwizacje treści lektury,
- inscenizacje na podstawie lektury,
- opowiadania twórcze,
- prowadzone dzienniczki lektur,
- prezentacje tekstów przez dzieci,
- tworzone książeczki tematyczne,
- gry dydaktyczne związane z lekturą,⁶
- gry i zabawy kształtujące,⁷
- ilustrowanie treści wytworami plastycznymi jako przygotowanie do planu⁸.

Do każdej z wymienionych form doбираłam jak najbardziej adekwatne metody nau czania–uczenia się. W ich doborze posłużyłam się klasyfikacją metod kształcenia dokonaną przez W. Okonia⁹.

Spośród nich szczególnie nacisk położyłam na metody poszukujące, oparte na działaniu uczniów i eksponujące ich przeżycia emocjonalne. Właśnie one, czyli metody samodzielnego dochodzenia do wiedzy i waloryzujące, najpełniej umożliwiały dzieciom zastanowienie się nad ukazaną w opowiadaniu sytuacją, postępowaniem bohatera, przyczyną jego czynu, a także poszukiwaniem i ujawnianiem tego, czego bezpośrednio tekst nie zawiera i co na podstawie faktów i sytuacji trzeba wydedukować. Na ile te metody i formy spełniły swe zadanie, wskazują rezultaty badań i płynące zeń wnioski.

3. Uogólnienia i wnioski

Wyniki uzyskane z badań pozwoliły stwierdzić, co następuje:

I. W ramach pierwszego z problemów szczegółowych, który dotyczył stosunku badanych uczniów do samego „Świerszczyka”, okazało się, iż pod wpływem czynnika eksperymentalnego jego popularność znacznie wzrosła w obydwu środowiskach.

II. Bardzo korzystne zmiany miały miejsce również w przypadku odnoszenia się do opowiadań jako jednej z form literackich, zamieszczonych w dziecięcym piśmie.

O ile badania wstępne przyniosły zgodny i raczej obojętny obraz stosunku do tego gatunku literackiego, o tyle w badaniach końcowych pod wpływem ukazywania różnych atrakcyjnych możliwości pracy z nim, znaczna większość dzieci zadeklarowała jego czytelność. Tym samym obojętny dotychczas stosunek do opowiadań zmienił się na pozytywny. Zmiana ta z niewielką różnicą była korzystniejsza w przypadku dziewczynek i chłopców środowiska wiejskiego.

III. Dokonanie przez dzieci dwukrotnej oceny wybranych opowiadań w zakresie ich tytułu, materiału ilustracyjnego, rodzaju, tematyki, walorów, stylu i języka wykazało, iż pod wpływem eksperymentu zaszyły stosunkowo niewielkie zmiany w opiniach dzieci:

- a) w przypadku tytułów największą rolę w ocenie w obydwu badaniach odgrywało znaczenie zawartych w nim słów, które rozbudzało ciekawość poznawczą i wywoływało pożądane emocje;
- b) w badaniu końcowym wyraźnie wzrosło znaczenie ilustracji czarno-białych, które w wyborach pozytywnych zajmowały największą liczbę głosów; zmienił się stosunek z obojętnego na pozytywny w przypadku ilustracji wykonanych w stylu bajkowym i ukazującym fantastyczne wydarzenia, bądź realną smutną rzeczywistość ludzi kalekich;
- c) w zakresie tematyki i treści, najbardziej pozytywnie odnosiły się dzieci podczas obydwu badań do tekstów realistycznych o tematyce sensacyjnej, intrygującej tajemniczością, zaskakującym, humorystycznym zakończeniem; również pochlebne opinie uzyskała tematyka przyrodnicza – zwłaszcza w badaniu końcowym.

Mechanizm projekcji i identyfikacji, a także bardziej dojrzałe spojrzenie na trudne życiowe problemy, stało się prawdopodobnie powodem zmiany stosunku na bardziej pozytywny do opowiadań przedstawianych w konwencji fantastycznej, jak i tych przedstawiających ludzkie nieszczęścia, kłopoty i sposoby zaradzenia im.

IV. Dokonywane obliczenia statystyczne w zakresie miary siły związku dowiodły, że istniały stosunkowo małe rozbieżności w opiniach obydwu badanych środowisk, a także w opiniach dzieci różnych płci. Różnice jakie pojawiły się, były prawdopodobnie zależne od odmiennych zainteresowań i upodobań wynikających z kolei z racji innych obowiązków i warunków życia, które kształtuje dane środowisko.

V. Konfrontacja dominujących potrzeb dzieci (kompensacji i informacji o świecie zewnętrznym) z jakością opinii o opowiadaniach wskazała, że mogą one być czynnikiem go determinującym. Uwidoczniło się to głównie w przypadku potrzeby kompensacji, która najlepiej mogła być zaspokojona poprzez treść opowiadań wprowadzających czytelnika w świat fantastyki, bądź pozwalających na identyfikację z pozytywnymi bohaterami.

Ukształtowany pod wpływem eksperymentu obraz opinii uczniów klas drugich do wybranych opowiadań ze „Świerszczyka” potwierdził wysuniętą przed rozpoczęciem badań hipotezę roboczą. Słusznie zakładała ona, że sposoby pracy uwydatniające walory wybranej formy literackiej mogą wpłynąć na zmianę opinii uczniów.

Wnioski dla praktyki szkolnej

Materiał uzyskany z badań stanowi źródło poznawcze, na podstawie którego można sformułować pewne wnioski. Do podstawowych, wynikających z niniejszego opracowania, zaliczyć można następujące:

1. Fakt, iż rozwinęłam w trakcie eksperymentu zainteresowania dzieci opowiadaniem ze „Świerszczyka”, które cieszyły się dotychczas bardzo małą popularnością, świadczy o dużych możliwościach oddziaływania form i metod pracy nauczyciela na kształtowanie się dziecięcych gustów i upodobań. Tak więc nauczyciele powinni zwracać większą uwagę na dobór różnorodnych i atrakcyjnych sposobów pracy z tekstem, aby poprzez nie zachęcać młodych czytelników do samodzielnego sięgania po czasopismo i korzystania ze zgromadzonych w nim form przekazu.
2. Pod wpływem czynnika eksperymentalnego uczniowie zaczęli pozytywnie ustosunkowywać się do treści o tematyce społeczno-obyczajowej poruszających często mało zrozumiałe dla nich problemy. Oznacza to, że nauczyciele powinni w sposób przystępny, wybierając właściwe teksty, wyjaśniać, a nie rozmawiać z wychowankami na temat tych zagadnień (w przeciwnym razie mamy do czynienia z przyswajaniem wiedzy, a nie jej zdobywaniem). Poprzez to wyjaśnianie mogą wpływać na postawy i przekonania uczniów, a przez to wzmacniać oddziaływanie wychowawcze szkoły.
3. Pomimo przeważającej w opowiadaniach problematyki społeczno-moralnej, występuje w nich równie bogata warstwa informacyjna. Pozwala ona na poszerzenie wiedzy nabywanej przez uczniów w toku nauki szkolnej i pracy z obowiązującymi podręcznikami. Oznacza to więc, iż wykorzystując teksty z czasopism nauczyciel może dokonywać pewnej aktualizacji treści w stosunku do tych, które są zamieszczone w podręcznikach szkolnych.
4. Nauczyciel powinien poprzez właściwe sposoby pracy z opowiadaniem ze „Świerszczyka”, wykorzystywać także ich bogaty materiał ilustracyjny. Tym bardziej, że jak wykazały wyniki badań, wpływa on na równi z tekstem na przeżycia odbiorców, a poprzez swą jakość wykonania może kształtować ich upodobania plastyczne.

Niech więc te ogólne wnioski płynące z badań posłużą nauczycielom klas niższych jako pewne wskazówki mogące ułatwić im uzyskanie lepszych efektów w pracy z dziećmi.

PRZYPISY

- ¹Józwicki T.: Opowiadanie jako forma wypowiedzi w klasach początkowych. Warszawa WSiP 1988 s. 10
- ²Pieter J.: Czytanie i lektura. Katowice Wydawnictwo Śląskie 1967 s. 22
- ³Szymborska H.: Stosunek uczniów klasy drugiej do opowiadań drukowanych w „Świerszczyku”. Maszynopis pracy magisterskiej napisanej w Zakładzie Nauczania Początkowego WSP w Bydgoszczy pod kierunkiem dr Krystyny Lenartowskiej. Bydgoszcz 1989 s. 5
- ⁴Kamiński A.: Metoda, technika, procedura badawcza w pedagogice empirycznej. W: B. Suchodolski (red.). Studia Pedagogiczne, t. XIX, 1970 s. 37
- ⁵Łobocki M.: Metody badań pedagogicznych. Warszawa PWN 1987 s. 161
- ⁶Lenartowska K., Świętek W.: Lektura w klasach I–III. Warszawa WSiP 1987 s. 14–15
- ⁷Mineyko B.: Improwizacje w klasach I–III. Warszawa WSiP 1986 s. 12
- ⁸Program nauczania początkowego. Klasy I–III. Warszawa WSiP 1983 s. 12
- ⁹Okoń W.: Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej. Warszawa PWN 1987 s. 270

ÄNDERUNGEN DER BEURTEILUNG DER SCHÜLER DER ZWEITEN KLASSE AUS VERSCHIEDENEN GESELLSCHAFTSSCHICHTEN ÜBER ERZÄHLUNGEN AUS DER ZEITSCHRIFT „ŚWIERSZCZYK“ („KLEINGRILLE“) UNTER DEM ENFLUß DER ANGEWANDTEN ARBEITSFORMEN UND – METHODEN

Zusammenfassung

Die durch die Verfasserin durchgeführten Untersuchungen und deren Ergebnisse be-
weisen, daß der Lehrer den Bereich der literarischen Interessen der Kinder in jüngerem
Schulalter dank wohlbedachten und für Schüler attraktiven Arbeitsmethoden mit Werk
positiv beeinflussen kann.